

૧. જાહેર વહીવટ એટલે શું ?
- જ- જાહેર વહીવટ અર્થાત્ રાજ્ય વહીવટ એ રાજ્યના ધ્યેયો અને સરકારી નીતિઓને પરિપૂર્ણ કરવા માટે કાયદેસર રીતે વ્યવસ્થિત ઢબે અને સભાનતાપૂર્વક હાથ ધરાવતી પ્રવૃત્તિઓનો અભ્યાસ કરતું શાસ્ત્ર છે.
૨. Public Administration શબ્દમાં Administration શબ્દ કઈ ભાષાનો બનેલો છે ?
- જ- લેટિન ભાષાના બે શબ્દ Ad અને Minstiar જેનો અર્થ સેવા કરવી/કાર્યો પાર પાડવા.
૩. કયા વિદ્વાનના મતાનુસાર જાહેર વહીવટમાં કારોબારી ઉપરાંત ધારાકીય અને ન્યાયિક શાખાનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવે છે ? જ-લ્યુથર ગુલિક
૪. કયા વિદ્વાનના મતાનુસાર જાહેર વહીવટની સેવાનો વ્યાપ ખુબ જ વિસ્તરેલો છે ? જ- વુડ્રોવિલ્સન (અમેરિકી પ્રમુખ)
૫. કયા વિદ્વાનના મતાનુસાર જાહેર વહીવટ એ સરકારી નીતિઓનું અમલ કરનારું શાસ્ત્ર છે ? જ- એલ.ડી. વ્હાઈટ
૬. સૌ પ્રથમ જાહેર વહીવટની વ્યાખ્યા કોણે અને ક્યારે આપી ?
- જ- ૧૭૮૭ માં હેમિલ્ટને પોતાના પુસ્તક 'સમવાયવાદી'માં
૭. 'વહીવટનો અભ્યાસ' નિબંધ કોણે અને ક્યારે લખ્યો ?
- જ- ૧૮૮૭માં 'પોલિટીકલ સાયન્સ ક્વાર્ટલી'નામના મેગેઝિનમાં અમેરિકાના પ્રમુખ વુડ્રોવિલ્સને આ સાથે જ જાહેર વહીવટનો અલગ શાખા તરીકે વિકાસ.
૮. કયા વિદ્વાનો જાહેર વહીવટના વિશાળ દૃષ્ટિબિંદુમાં માને છે ?
- જ- જહોન પિફનર, માર્શલ ડિમોક, લ્યુથર ગુલિક
૯. કયા વિદ્વાનો જાહેર વહીવટના સંકુચિત દૃષ્ટિબિંદુમાં માને છે ? (માત્ર કારોબારી શાખા)
- જ- હર્બટ સાયમન, એલ.ડી. વ્હાઈટ
૧૦. કયા વિદ્વાનો જાહેર વહીવટને માત્ર સંચાલન સાથે સંકળાયેલું માને છે ?
- જ- લ્યુથર ગુલિક (POSDCORB દ્વારા સ્પષ્ટ કરે છે)
૧૧. કયા વિદ્વાનો જાહેર વહીવટનો સમન્વયકારી દૃષ્ટિકોણને અનુસરે છે ?
- જ- જહોન પિફનર, વોકર
૧૨. 'POSDCORB' એટલે શું ? તે કયા વિદ્વાન દ્વાર રજૂ થયું ?
- જ- લ્યુથર ગુલિક દ્વારા P = Planning = આયોજન, O = Organisation = સંગઠન (કર્મચારી સમૂહ), S = Staffing = કાર્મિક વહીવટ (કર્મચારીઓને નીતિ, તાલીમ, કામની શરતો) D = Directing = માર્ગદર્શન (જરૂરી આદેશ/સુચના) Co = Co - Ordinating = સમન્વય (આંતરસંબંધ) R = Reporting = અહેવાલ (રીપોર્ટ રજૂ કરવો - જવાબદારી) B = Budgeting = અંદાજપત્ર (નાણાકીય સાધનો પર નિયંત્રણ)
૧૩. જાહેર વહીવટના અભ્યાસનું મહત્વ જણાવો.
- જ- ૧. લોક કલ્યાણ ક્ષેત્રે. ૨. રાજ્ય અને સમાજને સ્થિરતા આપે છે. ૩. લોકશાહી ક્ષેત્રે. ૪. એક વિષય તરીકે.
૧૪. જાહેર વહીવટ અને ખાનગી વહીવટ કયા મુદ્દાઓ પર અલગ પડે છે ?
- જ- ૧. સંગઠન ૨. મૂળભૂત ધ્યે ૩. કાર્યનું સ્વરૂપ ૪. જવાબદારીની દૃષ્ટિએ ૫. કાર્યક્ષમતાની દૃષ્ટિએ ૬. સમાનતાપૂર્ણ વ્યવહારની દૃષ્ટિએ ૭. નાણાકીય અંકુશની દૃષ્ટિએ ૮. ઈજારાશાહી હરિફાઈ
૧૫. જાહેર અને ખાનગી એમ બંને વહીવટને સમાન ગણનારા વિદ્વાનો કયા કયા છે ? જ- હેન્રી ફેયોલ, મેરી ફોલેટ, એલ. ઉર્વિક
૧૬. જાહેર અને ખાનગી એમ બંને વહીવટને અલગ ગણનારા વિદ્વાનો કયા કયા છે ? જ- હર્બટ સાયમન, પોલ એપીલીબી, જોશિયા સ્ટેમ્બ
૧૭. જાહેર વહીવટનો એક અલગ વિજ્ઞાન તરીકે ઉદ્ભવ છેલ્લા કેટલા વર્ષોથી થયેલો માનવામાં આવે છે ? જ- ૧૧૦ વર્ષોથી
૧૮. જાહેર વહીવટનો અલગ શાખા તરીકે ઉદ્ભવની શરૂઆત ક્યારે થયેલી માનવામાં આવે છે ?

- જ- ૧૮૮૭માં વુડ્રોવિલ્સનના 'વહીવટનો અભ્યાસ' નિબંધથી.
૧૯. 'રાજકારણ અને વહીવટ' પુસ્તક કોનું છે ?
- જ- ઈ.સ. ૧૯૦૦ એફ. જે. ગુડનાઉ
૨૦. 'રાજકારણ એ રાજ્યની ઈચ્છાની પ્રતિક્રિયા છે અને વહીવટ એ ઈચ્છાનો અમલ છે' શબ્દો કોના છે ? જ- એફ. જે. ગુડનાઉ
૨૧. જાહેર વહીવટને રાજ્યશાસ્ત્રથી અલગ કરવાનો સૌ પ્રથમ પ્રયાસ કયા વિદ્વાને કયા પુસ્તક દ્વારા કર્યો ?
- જ- ૧૯૨૬ - એલ.ડી. વ્હાઈટ 'જાહેર વહીવટના અભ્યાસની ભૂમિકા' પુસ્તક દ્વારા
૨૨. In Priciple of Public Administration (જાહેર વહીવટનો સિદ્ધાંત) પુસ્તક કોનું છે ?
- જ- ૧૯૨૭ - W.F. Willoughby (ડબલ્યુ. એફ. વીલોબી)
૨૩. POSDCORB નો સિદ્ધાંત કોણે અને કયા પુસ્તકમાં રજૂ કર્યો ?
- જ- ૧૯૩૭ - લ્યુથર ગુલિક અને ઉર્વિક 'વહીવટી વિજ્ઞાન ઉપર લેખ' પુસ્તકમાં.
૨૪. 'નોકરશાહીના આદર્શનો પ્રકાર' ખ્યાલ કોણે આપ્યો ?
- જ- મેક્સવેબરે
૨૫. જાહેર વહીવટના ઉદ્વિકાસમાં કયા કાર્યક્રમે ભાગ ભજવ્યો ?
- જ- અમેરિકી પ્રમુખ રૂઝવેલ્ટના 'ન્યુડીલ' કાર્યક્રમથી
૨૬. 'કારોબારીના કાર્યો' પુસ્તકના રચયિતા કોણ છે ?
- જ- ૧૯૩૬ - રોસ્ટર બર્નાડ
૨૭. મૂલ્યરહિત વહીવટનો આધાર સૌ પ્રથમ કોણે રજૂ કર્યો ?
- જ- એફ. એમ. માર્કસે 'જાહેર વહીવટના તત્ત્વો' પુસ્તકમાં
૨૮. કયા વિદ્વાને વહીવટી સિદ્ધાંતોને 'વહીવટી કહેવતો' તરીકે ઓળખાવી ?
- જ- ૧૯૪૬ - હર્બટ સાયમને એક લેખમાં.
૨૯. જાહેર વહીવટને અલગ વિજ્ઞાન તરીકે વિકસાવવામાં સમસ્યા છે એવું કયા વિદ્વાને કયા પુસ્તકમાં કહ્યું ?
- જ- ૧૯૪૭ રોબર્ટ એ. દહલે 'જાહેર વહીવટનું વિજ્ઞાન-૩' પુસ્તકમાં
૩૦. 'વહીવટી રાજ્ય : અમેરિકન જાહેર વહીવટના રાજકીય સિદ્ધાંતોનો અભ્યાસ' પુસ્તક કોનું છે ? જ- ૧૯૪૮ - ડિવાઈટ વાલ્ડો
૩૧. કયા વિદ્વાને જાહેર વહીવટને લોકશાહી અને મૂલ્ય આધારિત પ્રથા ગણવાનો વિરોધ કર્યો છે ? જ- ડિવાઈટ વાલ્ડોએ
૩૨. નવીન જાહેર વહીવટ શાસ્ત્ર માટેની ચળવળની શરૂઆત ક્યારથી થઈ ?
- જ- ૧૯૬૭ - અમેરિકામાં મીનોબ્રોક ખાતે ૩૩ વિદ્વાનોની મિટીંગ પછી
૩૩. NPM શું છે ?
- જ- NPM = New Public Management જેમાં ખાનગી ક્ષેત્રની સંચાલનની ટેકનિકોનો ઉપયોગ લેવાનું વિચારાયું છે.
૩૪. NPM ની મુખ્ય બાબતો જણાવો.
- જ. ૧. કાર્યક્ષમતા, અસરકારકતા અને સેવાની ગુણવત્તા ઉપર ભાર આપવો. ૨. વિકેન્દ્રિત સંચાલન જે ગ્રાહકને અપેક્ષા પ્રમાણે સેવા ગોઠવી શકે. ૩. કર્મચારીઓ માટે ઉપયોગી એવી નવી કાર્મિક સંચાલન નીતિનો અમલ કરવો.
૩૫. લોક પસંદગીના સિદ્ધાંતમાં કઈ બાબતો મુખ્ય છે ?
- જ- -ઉદારવાદી આર્થિક નીતિ - ખાનગીકરણ - વૈશ્વીકરણ
૩૬. લોક પસંદગીના સિદ્ધાંતનું સમર્થન કરનારા વિદ્વાનો કયા કયા છે ?
- જ- -મિલ્ટન ફ્રીડમેન, - જેમ્સ બુચમેન, - ગોર્ડન તુલોક, - લિલિયમ નિસ્કમેન
૩૭. કયા વિદ્વાનના મતે લોક પસંદગીનો સિદ્ધાંત સુશાસન (ગુડ ગવર્નન્સ)ની સૈદ્ધાંતિક ભૂમિકા પુરી પાડે છે ? જ- વિન્સેટ ઓસ્ટ્રમ
૩૮. 'અમેરિકન જાહેર વહીવટ' અને 'સંયુક્ત ગણતંત્રનો રાજકીય સિદ્ધાંત' પુસ્તકો કોના છે ? જ- વિન્સેટ ઓસ્ટ્રમ
૩૯. સરકારની પુન: શોધ (Reinvesting Government) નો ખ્યાલ કોણે આપ્યો ? જ- ડેવિડ ઓસ્બર્ન અને ટેડ ગેબલર
૪૦. સંક્રાંતિકાલીન સરકારની વિચારણા ક્યારથી શરૂ થઈ ?

કેન્દ્રીય : સરનામું : ૧૦૪૮/૧, સેક્ટર-૩/ડી, ઘ-૨ સર્કલ પાસે, ગાંધીનગર. ફોન : ૨૩૨૪૧૧૨, ૯૦૧૨૧ ૪૩૧૦૨

OM CLASSES - Gandhinagar F:\Materials\Jaher Vahivat.pmd

- જ- ૧૯૮૪ - કેનેડાના કેરલોટમ ખાતેની જાહેર વહીવટ અને સંચાલનની ઉચ્ચસ્તરીય કોમન વેલ્થના સંમેલનથી.
૪૧. કઈ સંસ્થાએ 'સરકારની પુનઃ શોધ' બાબતનું સમર્થન કર્યું?
- જ- ૧૯૯૧માં વિશ્વ બેન્કે.
૪૨. સુશાસન (Good Governance) શબ્દનો સૌ પ્રથમ પ્રયોગ ક્યારે થયો?
- જ- ઈ.સ. ૧૯૨૮ માં ૧૭૨૧ માં તેનો ચોક્કસ અર્થ કરવામાં આવ્યો.
૪૩. સુશાસનનું ચિંતન કયા ગ્રીક દાર્શનિકોના ચિંતનમાં જોવા મળે છે?
- જ- પ્લુટોના 'આદર્શ રાજ્યમાં', રૂસોના 'જનરલ વિલ' માં
૪૪. કયા ભારતીય શાસ્ત્રોમાં સુશાસનનો વિચાર રજૂ કરવામાં આવ્યો છે?
- જ- યજુર્વેદ, ગીતા, મહાભારત (શાંતિપર્વ), મનુસ્મૃતિ, કૌટિલ્યના અર્થશાસ્ત્રમાં, મહાત્મા ગાંધીના રામરાજ્યમાં.
૪૫. કઈ સંસ્થાઓના અહેવાલમાં સુશાસન માટે અગત્યની બાબતો જણાવવામાં આવી છે?
- જ- ૧. ૧૯૯૨ વિશ્વ બેંકના અહેવાલમાં ૨. ૨૦૦૨ માં 'માનવ વિકાસ'ના અહેવાલમાં.
૪૬. સરકારની પુનઃ શોધ માટેના ૧૦ સિદ્ધાંતો જણાવો.
- જ- (૧) પ્રેરણાદાયી સરકાર (૨) સામુદાયિક ભાવનાને દૃઢ બનાવનાર (૩) હરિફાઈને ઉત્તેજન આપનાર (૪) ચોક્કસ ધ્યેય અને નિયમાનુસાર કાર્ય કરનાર (૫) પરિણામલક્ષી (૬) સાહસિક (૭) પૂર્વાનુમાનિત (૮) ગ્રાહકલક્ષી (૯) બજારલક્ષી (૧૦) વિકેન્દ્રિત
૪૭. ભારતમાં કેન્દ્ર અને રાજ્યમાં સભ્ય સંખ્યાના ૧૫% પ્રધાનમંડળ એ ક્યારે કરવામાં આવ્યો? તે કયા વિચારનું પરિણામ છે?
- જ- ૨૦૦૪, સરકારની પુનઃ શોધ
૪૮. ૭૩મો અને ૭૪મો બંધારણીય સુધારો તથા સ્ત્રીઓને ૩૩% અનામત કયા વિચારનું પરિણામ છે? જ-સરકારની પુનઃ શોધ.
૪૯. ચાર્લ્સ ટેલરે નાગરિક સમાજ (Civil Society) ને કેવો કહ્યો છે?
- જ- અચોક્કસ સીમાઓ ધરાવનાર, ઉદ્દામવાદી, બિનસાંપ્રદાયિક, મેટ્રોટોપિકલ એકમ.
૫૦. 'નાગરિક સમાજ હજુ પણ પરિવર્તિત થઈ રહ્યું છે' આ વિધાન કોનું છે?
- જ- હેબરમાસ અને ફેરવર્ટ.
૫૧. 'હજુ સ્ત્રીઓને નાગરિક સમાજમાં જોઈએ એવું સ્થાન મળતું નથી' આ વિધાન કોનું છે? જ-અનુરાધા ચીનોય.
- : રાજ્ય, જિલ્લા અને સ્થાનિક વ્યવસ્થાતંત્ર :-
- State, District and Local Administration
૫૨. ભારતના બંધારણે ભારતને કયા નામથી ઓળખાવેલ છે?
- જ- રાજ્યોના સંઘ / સંઘ રાજ્ય.
૫૩. કયા બંધારણીય સુધારાથી ભારતમાં રાજ્યોનું પુનર્ગઠન થયું છે?
- જ- ૭મો બંધારણીય સુધારો, ૧૯૫૬
૫૪. ભારતમાં રાજ્યોની કેટલી શ્રેણી છે? કઈ કઈ?
- જ- બે શ્રેણી (૧) રાજ્ય (૨) સંઘ રાજ્યક્ષેત્ર.
૫૫. ભારતમાં રાજ્યકક્ષાએ વહીવટીતંત્રની સ્થાપના કોણે, ક્યારે અને કયા રાજ્યોથી થઈ?
- જ- ઈસ્ટ ઈન્ડિયા કંપનીએ ૧૭૭૩ માં મદ્રાસ, મુંબઈ અને કલકત્તા.
૫૬. બંધારણના કયા ભાગમાં અને કઈ અનુચૂચિમાં રાજ્ય વહીવટતંત્રની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે?
- જ- બંધારણના ભાગ-૬ માં Art -153 થી 237 (કારોબારી Art - 153 થી 167)
૫૭. બંધારણે રાજ્ય યાદીના કેટલા વિષયો અને સંયુક્ત યાદીના કેટલા વિષયો પર રાજ્યને કાયદો ઘડવાની સ્વતંત્રતા આવી છે?
- જ- રાજ્યયાદી-૬૬, સંયુક્ત યાદી - ૪૭.
૫૮. રાજ્યપાલની બંધારણીય જોગવાઈ જણાવો.
- જ- Art 153 - દરેક રાજ્ય માટે એક રાજ્યપાલની જોગવાઈ પરંતુ ક્યારેક બે

- અથવા વધુ રાજ્યો માટે એક જ વ્યક્તિ રાજ્યપાલ તરીકે ફરજ બજાવે.
- Art 155 - રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા રાજ્યપાલની નિમણૂક (કેનેડાના બંધારણમાંથી)
૫૯. રાજ્યના વહીવટી - બંધારણીય વડા કોણ છે?
- જ- રાજ્યપાલ, રાજ્યપાલ બેવડી ભૂમિકા (૧) કેન્દ્ર સરકારના પ્રતિનિધિ (૨) રાજ્યના બંધારણીય વડા.
૬૦. રાજ્યપાલની નિમણૂક કોણ કેટલા સમયગાળા માટે કરે છે?
- જ- Art - 155 -રાષ્ટ્રપતિ કરે છે. સામાન્ય રીતે રાજ્ય બહારનો અને મુખ્યમંત્રી સલાહથી. Art 156 -સામાન્ય રીતે ૫ વર્ષ પણ રાષ્ટ્રપતિની ઈચ્છા સુધી.
૬૧. રાજ્યપાલની નિમણૂક અંગેની શરતો જણાવો.
- જ- Art 157 (૧) ભારતનો નાગરિક (૨) ઓછામાં ઓછી ૩૫ વર્ષથી ઉંમર (૩) લાભનું પદ ન હોય (૫) પગાર, ભથ્થા અન્ય લાભો સંસદ દ્વારા નક્કી.
૬૨. રાજ્યપાલના કાર્યો અને સત્તાઓ જણાવો.
- જ- (૧) કારોબારી : મુખ્યમંત્રી, મંત્રી પરિષદ, એડવોકેટ જનરલ, ચુંટણી કમિશનર, રાજ્ય ચુંટણી પંચ, નાણાંપંચ, રાજ્ય જાહેર સેવાઆયાગ સભ્યો, વિધાન પરિષદના ૧/૬, તમામ વહીવટ તેમના નામે. (૨) ધારાકીય : ધારાસભાનો ભાગ, ધારાસભાની બેઠક બોલાવી / મુલતવી / બરખાસ્ત, કોઈપણ ખરડો તેમની સહી પછી જ કાયદો, વટહુકમ, પ્રત્યેક વર્ષ / નવી ધારાસભાની પ્રથમ બેઠકનો, નાણાંપંચ / અને / CAG ના અહેવાલને રજૂ કરવા. (૩) નાણાંકીય : બજેટ રજૂ કરવું, નાણાં ખરડો તેમની મંજૂરીથી રજૂ, આકસ્મિક નિધિના સંરક્ષણ, નાણાં પંચની નિમણૂક. (૪) ન્યાય વિષયક : હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશની નિમણૂકમાં રાષ્ટ્રપતિ બાદ, હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયાધીશ ની સલાહથી જિલ્લા ન્યાયાધીશ નિમણૂક, રાજ્યમાં અન્ય માફી, પણ મૃત્યુ કે લશ્કરી સજામાં નહિ
૬૩. રાજ્યના વાસ્તવિક વડા કોણ છે? જ- મુખ્યમંત્રી
૬૪. રાજ્ય સરકારના વડા કોણ છે?
- જ- મુખ્યમંત્રી - રાજ્યના વહીવટીતંત્રના સુકાની.
૬૫. સંઘમાં રાજ્યનું પ્રતિનિધિત્વ કોણ કરે છે? જ- મુખ્યમંત્રી
૬૬. મુખ્યમંત્રી અને મંત્રીઓની નિમણૂક અંગે બંધારણીય જોગવાઈ જણાવો.
- જ- Art - 163 મંત્રીપરિષદ રાજ્યપાલની સલાહ માટે. Art 163 રાજ્યપાલ દ્વારા નિમણૂક - (૧) વ્યક્તિગત - રાજ્યપાલ (૨) સામુહિક - ધારસભા.
૬૭. મંત્રીઓના પગાર ભથ્થા કોણ નક્કી કરે છે? જ- ધારાસભા.
૬૮. મુખ્યમંત્રીના સત્તા અને કાર્યો જણાવો.
- જ- (૧) પ્રધાનમંડળના સંબંધમાં કેબિનેટના વડા, તેમની સલાહથી પ્રધાનોની નિમણૂક, ખાતાની વહેંચણી, કેબિનેટની બેઠકની અધ્યક્ષતા, નિરીક્ષણ / નિયંત્રણ. (૨) ધારાસભા સાથે ગૃહના નેતા, બેઠક બોલાવવા / સ્થગિત રાખવા સલાહ, સરકારની નીતિની જાહેરાત, વિસર્જન અંગે સલાહ. (૩) રાજ્યપાલના સંબંધમાં રાજ્યપાલની બંધારણીય સત્તાનો વાસ્તવિક પ્રયોગ, રાજ્યપાલને માહિતગાર, રાજ્યપાલના ઉદ્દેશને વિચારણામાં લે છે, એડવોકેટ જનરલ, રાજ્ય ચુંટણી કમિશનર, જાહેર સેવા પંચ, નાણાં પંચ નિમણૂકમાં સલાહ આપે છે.
૬૯. મોટેભાગે રાજ્યનું સચિવાલય ક્યાં હોય છે? જ- રાજ્યના પાટનગરમાં.
૭૦. રાજ્યની કારોબારી સત્તા કોની પાસે છે?
- જ- Art - 154 - રાજ્યપાલ પાસે.
૭૧. કયા આધારે સચિવાલયના વિભાગમાં વધ-ઘટ થાય છે?
- જ- રાજ્યનો વિસ્તાર, વસ્તી અને વિકાસ.
૭૨. સચિવાલયના કાર્યો જણાવો.
- જ- મુખ્ય કામ સલાહકારી, રાજ્ય યાદીમાં જણાવેલા, સંયુક્ત યાદી ઉપર રાજ્યે ઘડેલ કાયદાને અમલમાં મુકવાનું, પ્રધાન મંડળને નીતિ ઘડતર અને નિર્ણયમાં મદદ કરે છે, ખાતાકીય પ્રશ્નોના ઉકેલ માટે તથ્યોનું વિશ્લેષણ કરી વિકલ્પો સુચવે છે, વિવિધ ખાતાની કામગીરીની પ્રવૃત્તિઓનું નિરીક્ષણ અને નિયંત્રણ કરે છે, આયોજન અને નાણાંકીય કાર્યો માટે નિર્ણય લેવામાં

કેન્દ્ર કલાસીસ : સરભાણું : ૧૦૪૮/૧, સેક્ટર-૩/ડી, ઘ-૨ સર્કલ પાસે, ગાંધીનગર. ફોન : ૨૩૨૪૧૪૧૨, ૯૦૧૨૧ ૪૩૧૦૨

OM CLASSES - Gandhinagar F:\Materials\Jaher Yahirvat.pmd

સહાયભૂત, કેન્દ્ર રાજ્યના સંબંધોમાં સંચાર વ્યવસ્થા તરીકે કાર્ય કરે છે. કાર્મિક વહીવટ માટે નીતિ ઘટે છે.

૭૩. રાજ્ય વહીવટીતંત્રના વડા કોણ છે ? જ- મુખ્ય સચિવ.

૭૪. કેન્દ્ર કક્ષાએ મુખ્ય સચિવનું પદ ક્યારે નિર્માણ પામ્યું ?

જ- ૧૭૯૯, લોર્ડ વેલેસ્લી, સ્વતંત્રતા પછી રાજ્ય કક્ષાએ.

૭૫. સચિવાલયના વહીવટી વડા કોણ છે ? જ- મુખ્ય સચિવ

૭૬. મુખ્ય સચિવના કાર્યો જણાવો.

જ- મુખ્યમંત્રીના મુખ્યસલાહકાર. - નીતિ ઘડતર અને નિર્ણયો લેવા માટે જરૂરી તથ્યો, આંકડાઓ અને વિકલ્પો પુરા પાડી બંધબારણે (Confidential) ચર્ચા કરે છે. - રાજ્યમાં શાંતિ અને સલામતી માટે રાજ્યના વહીવટીતંત્ર, પોલીસતંત્ર ઉપર નિરીક્ષણ અને નિયંત્રણ રાખે છે. - સચિવાલય, પ્રધાનોના ખાતા અને સમગ્ર રાજ્યના વહીવટી તંત્રનું નિરીક્ષણ, સંકલન અને નિયંત્રણ કરે છે. - રાજ્યમાં સરકારી નિમણૂંકો, બદલીઓ, બઢતીઓ, તપાસ માટે જરૂરી આદેશ આપે છે. - મુખ્યસચિવ તરીકે અને સમિતિઓના અધ્યક્ષ તરીકે સેવા આપે છે. - રાષ્ટ્રપતિશાસન સમયે રાજ્યપાલના સલાહકાર બનીને વહીવટીતંત્રને માર્ગદર્શન, પ્રેરણા નિયંત્રણ પુરા પાડે છે.

૭૭. રાજ્યમાં સચિવાલય પછી કોની કચેરીનું સ્થાન આવે છે ?

જ- નિયામકશ્રીની કચેરીનું (Directores)

૭૮. નિયામકશ્રીની કચેરી કયા પ્રકારનો એકમ છે ? જ-લાઈન એકમ

૭૯. સચિવાલય અને નિયામકશ્રીની કચેરી વચ્ચે શો તફાવત છે ?

જ- સચિવાલય નીતિઘડતરનું કામ કરે છે. નિર્ણયો લેવાવા-લેવાનું કામ કરે છે. જ્યારે નિયામકશ્રીની કચેરી નીતિનો-નિર્ણયનો અમલ કરાવવાનું કામ કરે છે.

૮૦. નિયામકશ્રીની કચેરી બીજા કયા નામે ઓળખાય છે ? જ-વહીવટી ખાતા

૮૧. નિયામકશ્રીની કચેરીના મુખ્ય કાર્યો જણાવો.

જ- તે સચિવાલય અને ક્ષેત્રીય કચેરીઓ વચ્ચે સેતુરૂપ છે. - ક્ષેત્રીય કચેરી દ્વારા થતી અમલીકરણની કામગીરી અંગે સૂચના, માર્ગદર્શન અને ટેબરેખની કાર્યવાહી કરી તેનું વિશ્લેષણ કરી સરકારશ્રીને નીતિ ઘડતરમાં સલાહ અને માહિતી પુરી પાડે છે. - પ્રધાનોને ખાતાકીય ટેકનિકલ ચલાહ આપવી. - ખાતાનું અંદાજપત્ર તૈયાર કરવું - અનુદાનની ફાળવણી કરવી. - ગૌણ કર્મચારીઓ ઉપર નિરીક્ષણ, તથા, નિયંત્રણ, શિસ્તભંગના પગલા - ખાતાકીય તાલીમનું આયોજન - કર્મચારીઓને બઢતી માટે અને બદલી માટે ભલામણ જેવા અનેક કાર્યો.

જિલ્લા કલેક્ટર (District Collector)

૮૨. ભારતમાં સૌપ્રથમ જિલ્લા વહીવટીતંત્રનો ઉલ્લેખ કયા પ્રાચીન ગ્રંથમાં થયેલો જોવા મળે છે ? જ- મનુસ્મૃતિ

૮૩. મૌર્ય સામ્રાજ્યમાં જિલ્લા વહીવટીતંત્રના મુખ્ય મહેસૂલ અધિકારીને કયા નામે ઓળખવામાં આવતા ? જ- રાજુકા

૮૪. મુઘલકાળમાં જિલ્લા અને તેના વહીવટકર્તાને કયાં નામે ઓળખવામાં આવતા ? જ- સરકાર-મનસબદાર

૮૫. બ્રિટીશ ઈસ્ટ ઈન્ડિયાના સમયગાળામાં ક્યારે અને કયા ગવર્નર જનરલના સમયગાળામાં કલેક્ટર કાર્યાલયની શરૂઆત થઈ ?

જ- ઈ.સ. ૧૭૭૨માં ગવર્નર જનરલ વોરન હેસ્ટીંગ્સ, ત્યારબાદ ૧૭૮૭ મહેસૂલ ઉપરાંત નાગરિક ન્યાય અને ફોજદારી, ૧૮૩૩ વિલિયમ બેન્ટીક, ૧૮૮૦ ફેમીન કમિશન, ૧૯૩૫ ભારત સરકાર અધિનિયમ, કલેક્ટરના સ્થાનને વધુ મજબૂત બનાવાયું.

૮૬. District શબ્દ કઈ ભાષાના શબ્દ ઉપરથી આવ્યો છે ? તેનો અર્થ શું થાય છે ?

જ- લેટિન ભાષાના Districtus ઉપરથી જેનો અર્થ 'ન્યાય વહીવટથી બનાવાયેલો પ્રદેશ' અને Oxford Dictionary પ્રમાણે 'એવો પ્રદેશ જે ખાસ વહીવટી ઉદ્દેશ્ય માટે નક્કી કરાયો હોય છે.'

૮૭. ભારતના બંધારણમાં 'જિલ્લા' શબ્દનો ઉપયોગ કયાં જોવા મળે છે ?

જ- Art - 133 - જિલ્લા ન્યાયાધીશોની નિમણૂંકના સંબંધમાં.

૮૮. ભારતમાં જિલ્લાના વહીવટીતંત્રના વડા કયા નામે ઓળખાય છે ?

જ- કલેક્ટર - રાજ્ય સરકારના જિલ્લા કક્ષાએ અધિકૃત પ્રતિનિધિ.

૮૯. બંધારણની કઈ કલમમાં કલેક્ટરને તેમની સેવાકીય શરતોમાં રક્ષણ આપવામાં આવ્યું છે ? જ- Art - 311

૯૦. જિલ્લા કલેક્ટરના મુખ્ય કાર્યો જણાવો.

જ. ૧. મહેસૂલ વહીવટ (Revenue Administration), જમીન મહેસૂલનું મૂલ્યાંકન, મહેસૂલ અંગેના નીચલા અધિકારીઓના નિર્ણય વિરુદ્ધ અપીલ સાંભળે છે, જમીન અંગેના દસ્તાવેજો મેળવી જમીન સુધારણા અંગેના કાર્યો, ખેત ઉત્પાદન સંબંધી આંકડા, ખેત સુધારણા કાર્યક્રમોનું નિરીક્ષણ, દસ્તાવેજો બનાવે છે, ટ્રેઝરી-સબટ્રેઝરી પર નિયંત્રણ રાખે છે. ૨. કાયદો અને વ્યવસ્થા જાળવવાનું કાર્ય, એક્ઝીક્યુટીવ મેજિસ્ટ્રેટની રૂએ ફોજદારી વહીવટ માટે જવાબદાર, પોલીસનું આંતરિક સંગઠન પોલીસ અધિક્ષક સાંભળે છે પણ જિલ્લામાં પોલીસ તંત્રના કાયદો અને વ્યવસ્થા જાળવવા કલેક્ટર. પોલીસ તંત્ર પર નિયંત્રણ, દર વર્ષે પોલીસ કામગીરીનો અહેવાલ કલેક્ટર કચેરીને મ્યુ. કમિશનરો પર જિલ્લા કલેક્ટરની કોઈ સત્તા નથી, કેદીઓને પેરોલ પર છોડે છે, જેલનું નિરીક્ષણ કરે છે, કલમ-૧૪૪ દાખલ કરવાની સત્તા, ઔદ્યોગિક વેપારી કાયદાનો ભંગ કરનાર સામે કેસ ચલાવે છે. ૩. વિકાસલક્ષી વહીવટ Development Administration) પંચવર્ષીય યોજનાઓ, સમાજ કલ્યાણ, આરોગ્ય, જાહેર બાંધકામ, પુરવઠા વિભાગ. અન્ય કાર્યો : સંસદ / ધારાસભાની ચુંટણીમાં રિટર્નીંગ ઓફિસર, દર ૧૦ વર્ષે યોજાતી વસ્તી ગણતરી સમયે જિલ્લા વસ્તી ગણતરી અધિકારી, જિલ્લામાં યોજાતા તમામ જાહેર કાર્યક્રમોમાં સરકારના પ્રતિનિધિ, સરકારના લોકસંપર્ક અધિકારી, કુદરતી આપત્તિઓ સમયે રાહતકાર્યોનું સંચાલન.

૯૧. ગુજરાતમાં પંચાયતી રાજ વિષે જણાવે.

જ- ૧૯૬૦ - રસિકલાલ પરીખ સમિતિ - ત્રિસ્તરીય પંચાયતી રાજ - ગુજરાત પંચાયત અધિનિયમ, ૧૯૬૧, ૧/૦૪/૧૯૬૩-૬૭ - માલદેવજી આડેદરા, ૧૯૬૪ - H.L.K. કપુર અને સતીન્દ્ર શાહ, ૧૯૬૪ - જાદવજી મોદી, ૧૯૬૮ ડાહ્યાભાઈ નાયક, ૧૯૬૯ શ્રી રંભા શુક્લ, ૧૯૭૦ શ્રી માલદેવજી આડેદરા, ૧૯૭૨ - ઝીણાભાઈ દરજી, ૧૯૭૮ - રીખવદાસ શાહ.

૯૨. ગુજરાતમાં કઈ સમિતિની ભલામણથી તાલુકા અને જિલ્લા પંચાયતોની ચુંટણી પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપની બની ?

જ- શ્રી દરજી સમિતિ - ૧૯૭૩ ના સુધારેલા અધિનિયમ.

૯૩. ગુજરાતમાં ક્યારથી SC/ST અને મહિલાઓ માટે પંચાયતોમાં અનામતની જોગવાઈ છે ? જ- ગુજરાત પંચાયત ધારો, ૧૯૬૧.

૯૪. ગુજરાતમાં ક્યારે પંચાયતમાં સ્ત્રી અનામત ૨૦% કરવામાં આવી ?

જ- ૧૯૭૩ માં.

૯૫. રીખવદાસ શાહ સમિતિએ ત્રિસ્તરીય પંચાયતી રાજનું ચોથું સ્તર કોને બતાવેલ છે ? જ-રાજ્ય પંચાયત પરિષદ.

Urban Local Government શહેરી સ્થાનિક સરકાર.

૯૬. ભારતમાં સૌ પ્રથમ શહેરી સ્થાનિક સરકારનો ઉલ્લેખ કોણે કર્યો હતો ?

જ- મેગસ્થનીએ 'ઈન્ડિકા' પુસ્તકમાં મૌર્ય સામ્રાજ્યના પાટલીપુત્રના વહીવટનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો.

૯૭. બ્રિટીશ સમયમાં સૌ પ્રથમ નગરપાલિકાની સ્થાપના કયાં કરવામાં આવી ? જ- ૧૬૮૭ - મદ્રાસ.

૯૮. ગુજરાતમાં સૌ પ્રથમ કયા અધિનિયમ વડે નગરપાલિકાનું બંધારણ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે ? જ-૧૯૬૩ ના નગરપાલિકા અધિનિયમ.

૯૯. શહેરી સ્થાનિક સરકારના વિકાસમાં ફાળો આપનાર સમિતિઓ જણાવો.

જ- ૧. નગરશાસન નવીનીકરણ સમિતિ, ૧૯૬૧, ૨. નગરપાલિકા અનુદાન સંહિતા સમિતિ - ૧૯૬૪.

૧૦૦. ભારતમાં રાષ્ટ્રીય સ્તરે શહેરી સ્થાનિક સરકારના વિકાસ માટે રચાયેલ સમિતિઓ જણાવો.
- જ- ૧૯૪૯ - પી.કે. વેત્તલ - નાણાંકીય તપાસ સમિતિ, ૧૯૫૩ જહોન મથાઈ - કરવેરા તપાસ આયોગ, ૧૯૬૩ -નુરુદ્દીન અહેમત - નગરપાલિકા કર્મચારી તાલીમ સમિતિ, ૧૯૬૩ -એ.પી. જૈન ગ્રામ્ય શહેરી સંબંધ સમિતિ, ૧૯૬૩ - રફીક ઝકરિયા -નાણાંકીય સ્ત્રોત અંગેની સમિતિ, ૧૯૬૫-નગરપાલિકા કર્મચારીઓની સેવાકીય શરતો અંગેની સમિતિ, ૧૯૭૪ - ગીરજાપતિ મુખરજી - અંદાજપત્રીય સુધારણા સમિતિ, ૧૯૮૨ - કે.એન. શાહ્યા - શહેરી સ્થાનિક સંસ્થાઓ અને મહાનગરપાલિકાઓ બંધારણ, સત્તા અને કાયદા અંગે અભ્યાસ જૂથ, ૧૯૮૫- સી.એમ. કોરે શહેરીકરણ અંગે રાષ્ટ્રીય આયોગ, ૧૯૮૯ - ૬૫ મો બંધારણીય સુધારો, ૧૯૯૦ - સુધારેલ ખરડો, ૧૯૯૨ - ૭૪ મો બંધારણ સુધારો.
૧૦૧. કયા બંધારણીય સુધારા દ્વારા શહેરી સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાઓને બંધારણીય દરજ્જો આપવામાં આવ્યો ?
- જ- ૭૪ મો બંધારણીય સુધારો, ૧૯૯૨ (December).
૧૦૨. સમગ્ર ભારતમાં ક્યારથી ૭૪મો બંધારણીય સુધારો અમલી બન્યો ?
- જ- ૧ જૂન, ૧૯૯૩.
૧૦૩. નગરપાલિકા અને મહાનગરપાલિકામાં વસ્તી પ્રમાણ જણાવો.
- જ- નગરપાલિકા - ૨૦,૦૦૦ થી ૩ લાખ, મહાનગરપાલિકા - ૩ લાખથી વધુ.
૧૦૪. કયા બંધારણીય સુધારાથી મેટ્રોપોલિટન આયોજન સમિતિ (Metropolitin Planning Committee) અને જિલ્લા આયોજન સમિતિ (District Planning Committee) ની રચના કરવામાં આવે છે ? -૭૪ મો બંધારણીય સુધારા (બંને વિષેની જોગવાઈ કરવાની સત્તા ધારસભા (વિધાનસભા) પાસે છે)
૧૦૫. મેટ્રોપોલીટન આયોજન સમિતિ શું છે ?
- જ- ૧૦ લાખ કે તેથી વધુ વસ્તીવાળા શહેરી વિસ્તારના વિકાસ માટે આ પ્રકારની સમિતિ રચવામાં આવે છે.
૧૦૬. જિલ્લા આયોજન સમિતિ શું છે ?
- જ- જિલ્લામાં આવેલી પંચાયતો અને નગરપાલિકાઓ સંયુક્ત રીતે જિલ્લાના વિકાસ માટે - જિલ્લા આયોજન સમિતિની રચના કરે છે.
૧૦૭. શહેરી સ્થાનિક સરકારની મુખ્ય સમસ્યાઓ જણાવો.
- જ- ૧. ઝડપી શહેરીકરણ ૨. નગરપાલિકાઓના કાર્યોનો હાસ ૩. અપૂરતા નાણાંકીય સ્ત્રોત, નબળી વહીવટી વ્યવસ્થા ૫. લોકોમાં જાગૃકતાનો અભાવ ૬. ભ્રષ્ટાચાર, જાહેર હિતની વિરૂદ્ધ પક્ષીય હિત :- ભારતમાં મુલકી સેવા :-
૧૦૮. ભારતમાં જોવા મળતી જાહેર સેવાઓ મુખ્યત્વે કેટલા સ્વરૂપની છે ?
- જ- ૪ સ્વરૂપની, ૧. અખિલ ભારતીય સેવાઓ, ૨. કેન્દ્રીય સેવાઓ, ૩. રાજ્ય સેવાઓ, ૪. સ્થાનિક સેવાઓ.
૧૦૯. કયા કાયદા દ્વારા સંસદે અખિલ ભારતીય સેવાઓની શરતો. વર્તન વગેરે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે ?
- જ- અખિલ ભારતીય સેવા અધિનિયમ, ૧૯૫૧.
૧૧૦. વર્તમાનમાં I.A.S. (Indian Administrative Services) તરીકે ઓળખાતી સેવા ભૂતકાળમાં કયા નામે ઓળખાતી હતી ?
- જ- ભારતીય સનદી સેવા (I.C.S.).
૧૧૧. બંધારણની કઈ કલમ મુજબ રાજ્યસભા નવી અખિલ ભારતીય સેવાઓનું સર્જન કરી શકે છે ? જ- Art - 312.
૧૧૨. ભારત સ્વતંત્ર થયું ત્યારે કેટલી અખિલ ભારતીય સેવાઓ હતી ? વર્તમાનમાં કેટલી છે ? જ-૨. (૨) IAS (ICS) (૩) IPS.
૧૧૩. કેન્દ્રીય સેવાઓની રચના કોના દ્વારા થાય છે ?
- જ- કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જે સમગ્ર દેશમાં સેવા આપે છે.

૧૧૪. કેન્દ્રીય સેવાઓના પ્રથમ અને બીજી શ્રેણીના કર્મચારીઓની ભરતી કોણ કરે છે ? જ- UPSC
૧૧૫. કેન્દ્રીય સેવાઓના ત્રીજી અને ચોથી શ્રેણીના કર્મચારીઓની ભરતી કોણ કરે છે ? જ- SSC (કર્મચારી પસંદગી મંડળ)
૧૧૬. રાજ્યોમાં રાજ્ય સેવાઓની ભરતી માટે શાની રચના કરવામાં આવે છે ?
- જ- રાજ્ય જાહેર સેવા આયોગ (GPSC)
૧૧૭. સ્થાનિક જાહેર સેવાઓમાં કોનો સમાવેશ થાય છે ?
- જ- રેવન્યુ સેવાઓ, પંચાયતી રાજ્ય સેવાઓ, નગરપાલિકા અને મહાનગરપાલિકાઓ.
૧૧૮. અખિલ ભારતીય અને કેન્દ્રીય જાહેર સેવાઓની ભરતી માટે કઈ કઈ સમિતિઓ રચવામાં આવી હતી ?
- જ- ત્રણ (૧) મેકોલે સમિતિ (૨) કોઠારી સમિતિ (૩) સતીશચંદ્ર સમિતિ.
૧૧૯. સિવિલ સેવાનો પાયો બ્રિટીશ શાસનકાળ દરમ્યાન કઈ સમિતિએ નાંખ્યો ? જ-૧૯૫૪ - લોર્ડ મેકોલે સમિતિ.
૧૨૦. અખિલ ભારતીય સેવાઓમાં સ્કીનીંગ ટેસ્ટની વિશેષ ભલામણ કઈ સમિતિએ કરી ? જ- ૧૯૭૪ - શ્રી ડી.સી. કોઠારી સમિતિ.
૧૨૧. કઈ સમિતિએ U.P.S.C. માં શિક્ષણ, ઈલેક્ટ્રોનિક્સ, દૂરસંચાર અને ચિકિત્સા વિજ્ઞાનનો વૈકલ્પિક વિષય તરીકે સમાવેશ કરવાની ભલામણ કરી ? જ-સતીશચંદ્ર સમિતિ ૧૯૮૪ -ચિકિત્સા વિજ્ઞાનનો સમાવેશ.
૧૨૨. લાલ બહાદુર શાસ્ત્રી રાષ્ટ્રીય વહીવટી અકાદમી ક્યાં આવેલી છે ? તેનું કાર્ય શું છે ? જ-મસુરી (ઉત્તરાંચલ), I.A.S. ટ્રેનીંગ સેન્ટર.
૧૨૩. I.A.S. ની તાલીમનો સમયગાળો તબક્કાવાર જણાવો.
- જ- પૂર્વભૂમિકા તાલીમ - ૪ માસ, વ્યવસાયિક તાલીમ - ૨ માસ, એકમ રાજ્ય જિલ્લા તાલીમ - ૧૨ માસ, વ્યવસાયિક તાલીમ - ૩ માસ કુલ ૨૧ માસ પછી પરીક્ષા લેવાય છે.
૧૨૪. કયા પ્રાચીન ગ્રંથોમાંથી પોલીસ સેવાનું વર્ણ મળી આવે છે ?
- જ- મનુસ્મૃતિ, કૌટિલ્યનું અર્થશાસ્ત્ર, શુક્રાચાર્યના નીતિસારમાં.
૧૨૫. ભારતમાં સૌ પ્રથમ જિલ્લા સ્તરે પોલીસ અધિકારીની નિમણૂક ક્યાં અને ક્યારે કરવામાં આવી હતી ?
- જ- ૧૯૭૨ માં મુંબઈ પ્રાંતમાં જિલ્લા સ્તરે, ૧૭૯૩ માં ગ્રાન્ડ જયુરીએ પોલીસ અધિકારને આધીન કામિક વ્યવસ્થા પર ભાર મૂક્યો.
૧૨૬. કયો પોલીસ અધિનિયમ આજે પણ ભારતમાં પોલીસ વ્યવસ્થાનો આધાર છે ? જ- પોલીસ અધિનિયમ, ૧૯૬૧.
૧૨૭. ભારતીય પોલીસ સેવાને ક્યારથી સિવિલ સેવામાં સીધી ભરતી માટે સ્થાન મળ્યું ? જ- ૧૯૯૩ માં.
૧૨૮. સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ રાષ્ટ્રીય પોલીસ અકાદમી ક્યાં આવેલ છે ?
- જ- હૈદરાબાદ (I.P.S. તાલીમ કેન્દ્ર)
૧૨૯. 'સેન્ડવીચ' પ્રોગ્રામ શું છે ? જણાવો.
- જ- પોલીસ તાલીમ અંગેના ગોરે સમિતિ (૧૯૭૪) ના અહેવાલ પ્રમાણે ૧૯૮૬ થી 'સેન્ડવીચ' પ્રોગ્રામ નીચે પ્રથમ એક વર્ષ વ્યવસાયિક અને છેલ્લે ૩ માસની તાલીમ મેળવે છે.
૧૩૦. I.P.S. ની તાલીમનો સમયગાળો તબક્કાવાર જણાવો.
- જ- પૂર્વભૂમિકા તાલીમ - ૪ માસ, વ્યવસાયિક તાલીમ - ૧૨ માસ, એકમ રાજ્યોમાં જિલ્લા તાલીમ - ૮ માસ, વ્યવસાયિક તાલીમ - ૩ માસ, કુલ - ૨૭ માસ તાલીમ બાદ પરીક્ષા.
૧૩૧. સામાન્યજ્ઞ (Generalists) અને વિશેષજ્ઞ (Specialists) વચ્ચેનો તફાવત સમજાવો.
- જ- Administrator - સામાન્યજ્ઞ - સામાન્ય રીતે સામાન્યજ્ઞ સિવિલ સેવક છે જો કોઈ નિષ્ણાતની પૂર્વ ભૂમિકા ધરાવતા નથી પરંતુ તેઓ વહીવટી પ્રક્રિયા, કાયદા અને નિયમો ઉપર પ્રબુત્વ ધરાવતાં હોવાથી વહીવટના કોઈપણ ક્ષેત્રમાં મૂકાય છે. તેઓ POSDCORB કાર્યો કાર્ય

- ક્ષમતાપૂર્વક કરી શકે છે. I.A.S. અને અન્ય આ પ્રકારના સિવિલ સેવકો છે. વિશેષજ્ઞ સેવા -જ્યારે વિશેષજ્ઞ સિવિલ સેવકો એ વિશેષ ક્ષેત્રનું જ્ઞાન ધરાવે છે અથવા વહીવટના વિશિષ્ટ ક્ષેત્રમાં નિપુણ હોય છે. એન્જિનીયર, ડોક્ટર, આંકડાશાસ્ત્રી, એકાઉન્ટ. ૧૯૬૬-૬૮ માં જાહેર સેવા અંગેની ફલટન સમિતિએ સામાન્યજ્ઞ માટે વહીવટકાર અને વિશેષજ્ઞ માટે Specialist બે શબ્દો વાપર્યા.
૧૩૨. ભારતીય સિવિલ સેવા માટેની મેકોલે સમિતિ ઉપર કઈ સમિતિના અહેવાલની અસર હતી જ. જ- નોર્થકોર ટ્રાવેલિયન સમિતિ.
૧૩૩. સામાન્યજ્ઞ (Generalists) ને ખાનગી ક્ષેત્રમાં કોની સાથે સરખાવી શકાય ? જ- M.B.A. (મેનેજમેન્ટ નિષ્ણાત)
૧૩૪. સામાન્યજ્ઞ અને વિશેષજ્ઞ વચ્ચેના સંબંધોના સુમેળ માટે કયા કયા પ્રકારની પ્રથાઓ અપનાવવામાં આવે છે ?
- જ- ૧. અલગ પદ સોપાન/શ્રેણી Separat Hierarchy - બંનેની વેતન પ્રથા સમાન, વિશેષજ્ઞને યોગ્ય સન્માન, Australia, સ્વીડન, જર્મની.
૨. સમાંતર પદ સોપાન / શ્રેણી Parallel Hierarchy બંનેને પોતાના હોદ્દા, સંકલન કર્તાનું કામ વારાફરતી.
૩. સંયુક્ત પદ સોપાન / શ્રેણી Joint Hierarchy - વહીવટદાર - જોઈન્ટ (વિશેષજ્ઞ) . ૪. એકીકૃત પદ સત્તાના શ્રેણી Unified hierarchy એક જ સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા પગાર / સેવા શરતો સંકલ્પ PAK આ પ્રથાનો સ્વીકાર કર્યો.
૧૩૫. બંધારણની કઈ કલમોમાં સંઘ જાહેર સેવા આયોગની રચના, સ્થાન અને સત્તાઓ અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે ? જ- Art - 315 થી 323
૧૩૬. બ્રિટીશ ભારતમાં સૌ પ્રથમ જાહેર સેવા પંચની સ્થાપના ક્યારે કરવામાં આવી ? જ- ૧૯૧૯ ભારત સરકાર અધિ.ની જોગવાઈ પ્રમાણે ૧૯૨૬માં.
૧૩૭. જાહેર સેવા આયોગના અધ્યક્ષ અને સભ્યોની નિમણૂક કોણ કરે છે ? જ- Art - 316 (1) મુજબ, UPSC - રાષ્ટ્રપતિ, સંયુક્ત - રાષ્ટ્રપતિ, રાજ્ય - રાજ્યપાલ.
૧૩૮. UPSC માં અધ્યક્ષ અને સભ્યોની સંખ્યા જણાવો. જ- અધ્યક્ષ સહિત ૯ થી ૧૧ સભ્યો.
૧૩૯. જાહેર સેવા આયોગના અધ્યક્ષની ગેરહાજરીમાં કાર્યભાર કોણ સંભાળે છે ? જ- સંઘ / સંયુક્ત 'જાહેર સેવા આયોગમાં' - રાષ્ટ્રપતિ, રાજ્ય 'જાહેર સેવા આયોગમાં' - રાજ્યપાલ દ્વારા નીમાયેલ સભ્ય.
૧૪૦. જાહેર સેવા આયોગના અધ્યક્ષનો કાર્યકાળ જણાવો. જ- સંઘ 'જાહેર સેવા આયોગ' - ૬૫ વર્ષ / ૬ વર્ષ, સંયુક્ત / રાજ્ય 'જાહેર સેવા આયોગ' - ૬૨ વર્ષ / ૬ વર્ષ.
૧૪૧. બંધારણની કઈ કલમ અનુસાર જાહેર સેવા આયોગના અધ્યક્ષને મહાભિયોગ જેવી પ્રક્રિયા દ્વારા દૂર કરી શકાય ? જ- Art - 317 ત્યાં સુધી સંઘ / સંયુક્ત 'જાહેર સેવા આયોગ' - રાષ્ટ્રપતિ, રાજ્ય 'જાહેર સેવા આયોગ' - રાજ્યપાલ / સસ્પેન્ડ કરી શકે (ફરજ મોકૂફી).
૧૪૨. બંધારણની કઈ કલમ અનુસાર જાહેર સેવા આયોગના અધ્યક્ષનો હોદ્દો ધરાવનાર ફરીથી નિમણૂક મેળવી શકશે નહીં ? જ- Art - 316 (3) સરકારી નોકરી પણ ન મેળવી શકો
૧૪૩. બંધારણની કઈ કલમ મુજબ જાહેર સેવા આયોગના કોણ સભ્યને સંઘ જાહેર સેવા આયોગમાં નિમણૂક આપી શકાય છે ? જ- Art - 319.
૧૪૪. જાહેર સેવા આયોગની સભ્ય સંખ્યા. શરતો કોણ નક્કી કરે છે ? જ- સંઘ / સંયુક્ત 'જાહેર સેવા આયોગ' - રાષ્ટ્રપતિ, રાજ્ય 'જાહેર સેવા આયોગ' - રાજ્યપાલ.
૧૪૫. જાહેર સેવા આયોગોને વેતન ભથ્થા શામાંથી આપવામાં આવે છે ? જ- સંઘ- 'જાહેર સેવા આયોગ' કેન્દ્ર, સંયુક્ત / રાજ્ય 'જાહેર સેવા આયોગ' / ની સંચિત નિધિ.
૧૪૬. સંઘ જાહેર સેવા આયોગનું મુખ્ય કાર્યાલય ક્યાં આવેલું છે ? તેના ૫ વિભાગો જણાવો. જ- ધૌલપુર હાઉસ, દિલ્હી.
૧૪૭. (૧) પરીક્ષા વિભાગ (૨) ભરતી વિભાગ (૩) સેવા વિભાગ (૪) નિમણૂક વિભાગ (૫) ગોપનીય વિભાગ (Confidential)
૧૪૮. બંધારણની કઈ કલમમાં UPSC ના સત્તા અને કાર્યો અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે ? જ- Art - 320.
૧૪૯. બંધારણની કઈ કલમમાં સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાને અનુક્રમે UPSC અથવા રાજ્ય જાહેર સેવા આયોગના કાર્યોમાં વધારો કરવાની સત્તા છે ? જ- Art - 321.
૧૫૦. દિલ્હી મ્યુનિ. કોર્પો.માં ઉચ્ચ અધિકારીઓની ભરતી કોના દ્વારા થાય છે ? જ- UPSC.
૧૫૧. બંધારણની કઈ કલમ મુજબ જાહેર સેવા આયોગો પોતાના કાર્યોનો અહેવાલ કોને આવે છે ? જ- Art - 323, સંઘ 'જાહેર સેવા આયોગ' - રાષ્ટ્રપતિ, સંયુક્ત / રાજ્ય - 'જાહેર સેવા આયોગ' રાજ્યપાલ.
૧૫૨. ભારતની કઈ સેવાઓ માટે માત્ર ભારતીયો જ ઉમેદવારી કરી શકે છે ? જ- IAS, IPS, IFS (Indian Foreign Services)
૧૫૩. સિવિલ સેવામાં અન્ય કયા દેશના નાગરિકોને છુટ આપવામાં આવી છે ? જ - નેપાળ, ભૂતાન, તિબેટ.
૧૫૪. UPSC માં તકોની સંખ્યા કઈ સમિતિના અહેવાલના આધારે નક્કી કરવામાં આવી છે ? જ- કોઠારી સમિતિ Opea- 4, OBC - 7, SC/ST = X.
૧૫૫. કઈ સમિતિના અહેવાલના આધારે UPSC ની ભરતી પરીક્ષાને બે ભાગમાં વહેંચવામાં આવી છે ? જ- કોઠારી સમિતિ.
૧૫૬. અખિલ ભારતીય અને કેન્દ્રિય સેવાઓની કેટલા ટકા જગ્યા બઢતી દ્વારા ભરાય છે ? જ- ૩૩.૫ % થી વધુ નહિ એવી.
-: ભારતમાં કેન્દ્રિય વ્યવસ્થા :-
Central Administration in India.
૧૫૭. ભારતમાં 'સિવિલ સેવક' શબ્દનો સૌ પ્રથમ ઉપયોગ ક્યારે થયો ? જ- ઈસ્ટ ઈન્ડિયા કંપનીએ ૧૭૬૫ માં પોતાના કર્મચારીઓ માટે શરૂ કર્યો.
૧૫૮. આધુનિક સિવિલ સેવાનો પાયો કોના સમયમાં નંખાયો ? જ- વોરન હેસ્ટિંગ્સ.
૧૫૯. કોને ભારતીય સિવિલ સેવાના પિતા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે ? જ- લોર્ડ કોર્નવોલિસ.
૧૬૦. ભારતમાં ક્યારથી સિવિલ સેવામાં ભારતીયોને પણ સ્થાન મળવાની શરૂઆત થઈ ? જ- ૧૮૫૩.
૧૬૧. બ્રિટીશ સિવિલ સેવા પંચની સ્થાપના ક્યારે થઈ ? જ- ૧૮૫૮.
૧૬૨. કઈ સમિતિની ભલામણથી ૧૯૨૬ માં કેન્દ્રિય સિવિલ સેવા પંચની સ્થાપના કરવામાં આવી ? જ- ૧૯૨૩ લોર્ડ વિસકાઉન્ટલી.
૧૬૩. બ્રિટીશ ભારતમાં કેન્દ્રિય સચિવાલય (Central Secretariat) નો ઉદ્ભવ અને વિકાસ જણાવો. જ- ૧૮૪૩ - ગવર્નર જનરલે બંગાળથી ભારતના સચિવાલયને અલગ કર્યું. ૧૮૫૮ - લોર્ડ કેનિંગે ખાતાકીય પ્રથા દાખલ કરી પરિષદના સભ્યોને એક કે તેથી વધુ ખાતા સોંપ્યા. ૧૯૦૫ - લોર્ડ કર્ઝનના સમયમાં સચિવાલયના કર્મચારીઓની મુદત નક્કી થઈ. ૧૯૦૫ - રેલવે બોર્ડની રચના કરવામાં આવી. ૧૯૪૭ - કેન્દ્રિય સચિવાલયના રાજકીય વડાઓને પ્રધાન તરીકે ઓળખાવવાનું શરૂ થયું.
૧૬૪. બ્રિટીશ ભારતમાં પ્રાંતીય વહીવટ (Provincial Administration) નો ઉદ્ભવ અને વિકાસ જણાવો. ૧૭૭૨ - વોરન હેસ્ટિંગ્સ દ્વારા કલેક્ટર

- કાર્યાલયની સ્થાપના, ૧૭૮૬ - મહેસુલી બાબતો માટે અલગ મહેસુલી બોર્ડની સ્થાપના, ૧૮૨૮ - લોર્ડ વિલિયમ બેન્ટિકે જિલ્લા અને પ્રાંતોના વહીવટી સંકલન માટે 'ડિવીઝનલ કમિશ્નર' ના કાર્યાલયની સ્થાપના કરી.
- ૧૭૮૨ - લોર્ડ કોર્નવોલિસે કલેક્ટરના નિયંત્રણ નીચે જમીનદારી થાણેદારની પ્રથા રદ કરી દરોગા પ્રથા દાખલ કરી. ૧૮૬૧ - ભારતીય પોલીસ અધિનિયમ દ્વારા જિલ્લાના પોલીસતંત્રને કલેક્ટરના નિયંત્રણ હેઠળ મુક્યું.
૧૬૪. ૧૮૨૪ નો કેન્ટોમેન્ટ ધારો કોની સાથે સંકળાયેલો છે ?
- જ- કેન્દ્રિય ધારાસભાએ અલગ સ્થાનિક વહીવટી એકમ બનાવ્યા (સ્થાનિક વહીવટી તંત્ર સાથે)
૧૬૫. ભારતમાં અંદાજપત્ર પ્રથાની શરૂઆત ક્યારથી થઈ ? જ- ૧૮૬૦માં.
૧૬૬. ભારતમાં ક્યારથી રેલવેનું બજેટ અલગ કરવામાં આવ્યું.
- જ- ૧૮૨૧ માં એડવર્થ સમિતિની ભલામણથી.
૧૬૭. બ્રિટીશ ભારતમાં કોના સમયમાં પ્રાંતો માટે નાણાંકીય વહીવટને વિકેન્દ્રિત કરવામાં આવ્યો ? જ- લોર્ડ મેથોના સમયમાં.
૧૬૮. ભારતમાં સૌ પ્રથમ જાહેર હિસાબ સમિતિની રચના ક્યારે કરવામાં આવી ? જ-૧૮૨૧ માં RBI ની સ્થાપના - ૧૮૩૫.
૧૬૯. ભારતની સંસદીય સરકાર અન્ય કયા નામે ઓળખાય છે ?
- જ- કેબિનેટ સરકાર અથવા જવાબદાર સરકાર.
૧૭૦. ભારતના સમવાયતંત્રી લક્ષણો જણાવો (Federal System) ૧. સમકક્ષ સરકારો ૨. સત્તાવિભાજન ૩. લેખિત અને કઠિન બંધારણ ૪. બંધારણની સર્વોપરિતા ૫. સર્વોચ્ચ અદાલત ૬. કાયમી જોડાણ
૧૮૧. કેન્દ્ર-રાજ્યા ધારાકીય સંબંધો અંગે બંધારણીય જોગવાઈઓ જણાવો.
- જ- ભારતના બંધારણમાં Art - 245 થી Art - 255 કેન્દ્ર રાજ્યના ધારાકીય સંબંધો દર્શાવે છે. Art - 249 :- રાજ્યસભાના હાજર અને મત આપનાર સભ્યોની ૨/૩ બહુમતીથી 'રાષ્ટ્રહિત' માટે રાજ્ય યાદી પર કોઈ કાયદો ઘડવાનો આગ્રહ કરે તો કેન્દ્ર સરકારે ઘડેલો કાયદો એક વર્ષ માટે અમલી બની શકે. - બીજા વર્ષે તેની જરૂર જણાય તો ફરીથી પસાર કરવો પડે. Art - 250 :- કટોકટીના સમયે કેન્દ્ર સરકાર ભારત કે તેના કોઈ એક ભાગ માટે રાજ્ય યાદીના વિષય પર કાયદો ઘડી શકે છે. જેકટોકટી પછી છ માસ સુધી ચાલુ રહી શકે છે. - બે કે તેથી વધુ રાજ્યોની ધારસભા રાજ્ય યાદીના વિષય ઉપર કાયદો ઘડવાની કેન્દ્રને માંગણી કરે ત્યારે તે કાયદો ઘડી શકે છે. - આંતરરાષ્ટ્રીય કરાર કે સંધિ માટે જરૂર પડે તો કેન્દ્ર રાજ્ય યાદીના કોઈપણ વિષય ઉપર કાયદો ઘડી શકે છે. - જ્યારે કોઈ રાજ્યમાં Art - 356 અનુસાર રાષ્ટ્રપતિ શાસન હોય ત્યારે પણ સંસદ તે રાજ્યની ધારાસભા વતીથી કાયદો ઘડી શકે છે.
૧૭૨. બંધારણની કઈ કલમો અનુસાર આંતરરાજ્ય સમિતિની રચના કોણ કરે છે ?
- જ- Art-263 મુજબ રાષ્ટ્રપતિ કેન્દ્ર અને એક અથવા વધુ રાજ્યોના મતભેદ નિવારણ માટે આંતરરાષ્ટ્રીય સમિતિની નિમણૂક કરી શકે છે. ૧૯૮૦ માં સરકારીયા પંચની ભલામણથી રાષ્ટ્રપતિએ આવી સમિતિની રચના કરી હતી. તેમાં અધ્યક્ષ - વડાપ્રધાન બધા જ રાજ્યોના મુખ્યમંત્રી, કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોના વહીવટદારો અને ગૃહપ્રધાન સહિત કેન્દ્રના ૬ પ્રધાનો. સામાન્ય રીતે આ સમિતિની બેઠક વર્ષમાં ૩ વાર મળે છે. આ ઉપરાંત રાજ્ય પુનર્ગઠન અધિનિયમ, ૧૯૫૬ મુજબ દેશના ૫ ઝોન ગણી ૫ ઝોનલ સમિતિઓની પણ રચના કરવામાં આવી છે.
૧૭૩. કેન્દ્રની આવકના નાણાંકીય સાધનો જણાવો.
- જ- આવકવેરો, જકાત વેરો, ખાંડ/તમાકુ જેવી ચીજો પર ઉત્પાદન કર, ચલણ અને ટંકશાળ દ્વારા થતી આવક, રેલવે, તાર-ટપાલ, ટેલિફોન તંત્ર દ્વારા થતી આવક, જાહેર યોજનામાંથી પ્રાપ્ત આવક, રાષ્ટ્રીયકૃત ઉદ્યોગોની નફાની આવક, દંડ કે જમી દ્વારા થતી આવક.
૧૭૪. રાજ્યની આવકના નાણાંકીય સાધનો જણાવો.
- જ- વેચાણવેરો, જમીન મહેસુલ, ખેત ઉત્પાદન પરના કરવેરા, વારસાવેરો, ધંધા-રોજગાર પરનો વેરો, મનોરંજન વેરો, યાત્રાળુ વેરો, સ્ટેમ્પ વેરો, મોજશોખની વસ્તુઓ પરનો વેરો, વિદ્યુત વેરો, વાહન વેરો.
૧૭૫. કેન્દ્ર અને રાજ્ય વચ્ચે નાણાંકીય સાધનોની ફાળવણીની પદ્ધતિઓ જણાવો.
- જ- મુખ્ય ત્રણ પદ્ધતિઓ (૧) કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નાંખવામાં આવતાં અને ઉઘરાવવામાં આવતાં વેરા - ખેતીવાડી મિલકત પરનો વારસા વેરો, રેલવેની ટિકીટ અને નુર પરનો વેરો, રેલવે-હવાઈ-જળમાર્ગ મુસાફરી/માલ પરનો વેરો, તમાકુ જેવી ચીજ પરની આબકારી જકાત, વર્તમાનપત્રોનો વિનિમય તથા જાહેરખબરો જેવી બાબત. (૨) કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નાંખવામાં આવતાં પણ રાજ્યો દ્વારા ઉઘરાવાતા અને ખર્ચાતા વેરા - સૌદર્ય પ્રસાધનની વસ્તુઓ પરનો કર, દવાઓ પરની જકાત. (૩) કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નાંખવામાં આવતા અને ઉઘરાવવામાં પણ આવતા પણ કેન્દ્ર અને રાજ્ય બંને વચ્ચે વહેંચાતા વેરા, કેટલીક વસ્તુઓના ઉત્પાદન વેરા - બિનખેતી વિષયક આવક પર નાંખાયેલા વેરા.
૧૭૬. નાણાંપંચની બંધારણીય જોગવાઈ જણાવો.
- જ- Art - 280 મુજબ દર ૫ વર્ષે રાષ્ટ્રપતિ નાણાંપંચની નિમણૂક કરે છે જે કેન્દ્ર રાજ્ય વચ્ચે નાણાંકીય સાધનોની યોગ્ય વહેંચણી કરે છે.
૧૭૭. મહારાષ્ટ્રમાં સચિવાલયને કયા નામે ઓળખવામાં આવે છે ?
- જ- મંત્રાલય.
૧૭૮. ભારતનું સમગ્ર વહીવટીતંત્ર કોને જવાબદાર છે ?
- જ- વડાપ્રધાન સહિતના મંત્રીમંડળ (કેબિનેટ).
૧૭૯. ભારતીય સંસદીય વ્યવસ્થામાં વાસ્તવિક કારોબારીની ભૂમિકા કોણ ભજવે છે ? જ- કેન્દ્રિય કેબિનેટ.
૧૮૦. ભારતમાં કેબિનેટ સચિવાલય (પ્રધાનમંડળ / મંત્રીમંડળ સચિવાલય)ની શરૂઆત ક્યારથી થયેલી માનવામાં આવે છે ?
- જ- બ્રિટીશ ભારતમાં ૧૮૬૧ ના Act મુજબ ગવર્નર જનરલની કારોબારી પરિષદને મદદ કરવા રચાયેલ 'વિભાગીય વ્યવસ્થા' થી. ૧૯૪૭થી આ 'વિભાગીય વ્યવસ્થા'ને કેબિનેટ સચિવાલય તરીકે ઓળખવામાં આવ્યું છે.?
૧૮૧. કેબિનેટ સચિવાલય ઔપચારિક રીતે કોને જવાબદાર હોય છે ?
- જ- વડાપ્રધાન.
૧૮૨. કેબિનેટ સચિવાલયના મુખ્ય વડા કોણ હોય છે ? જ- કેબિનેટ સચિવ.
૧૮૩. ૧૯૪૭ માં શરૂઆતમાં કેબિનેટ સચિવાલયમાં મુખ્યત્વે કેટલી શાખાઓ હતી ?
- જ- નાગરિક શાખા, લશ્કરી શાખા, જસુસી શાખા.
૧૮૪. કેબિનેટ સચિવાલયમાં ક્યારથી 'લોક ફરિયાદ વિભાગ'ની શરૂઆત કરવામાં આવી ? જ-૧૯૮૮.
૧૮૫. કેબિનેટ સચિવાલયના મુખ્ય કાર્યો જણાવો.
- જ- કેબિનેટની બેઠકો નક્કી કરે છે, કેબિનેટની બેઠકોમાં થયેલ ચર્ચા તથા લેવાયેલા નિર્ણયની નોંધ તૈયાર કરે છે, સંસદમાં કાયદા ઘડતર માટે ખરડાઓ તૈયાર કે છે, કેન્દ્રના જુદા જુદા પ્રધાનોના ખાતાનું કાર્યોનું સંકલન કરે છે, વિદેશ નીતિની મહત્વની બાબતો અંગે વિદેશો સાથે પરામર્શ કરે છે, કેન્દ્ર સરકારની કામગીરીની માસિક નોંધ, રાષ્ટ્રપતિ, ઉપરાષ્ટ્રપતિ, વડાપ્રધાન અને અન્ય પ્રધાન સમક્ષ રજૂ કરે છે. કેન્દ્ર કક્ષાએ પ્રધાનમંડળ દ્વારા નિમાયેલ વિવિધ સમિતિઓ, ઉપસમિતિઓ માટે સચિવાલય સંબંધી જરૂરી કામગીરી કરે છે. આયોજન પંચ (Planning Commission)
૧૮૬. આયોજન પંચનો ખ્યાલ આપણે કયા દેશ પાસેથી મેળવ્યો છે ?

- જ- સોવિયત રશિયા.
૧૮૭. કોની ભલામણના આધારે અને ક્યારે ભારતમાં આયોજન પંચની રચના કરવામાં આવી ?
- જ- આયોજન સલાહકાર બોર્ડના ચેરમેન કે.સી. નિયોગની ભલામણના આધારે ૧૯૫૦ની ૧૫ મી માર્ચે.
૧૮૮. આયોજન પંચ કયા પ્રકારની સંસ્થા છે ?
- જ- ગેરબંધારણીય અને બિનકાયદાકીય.
૧૮૯. કોણ હોદ્દાની રૂએ આયોજન પંચના અધ્યક્ષ હોય છે ? જ-વડાપ્રધાન.
૧૯૦. આયોજન પંચની મુખ્ય સમિતિઓ જણાવો.
- જ- આયોજન પંચની સમિતિઓ (૧) સંશોધન કાર્યક્રમ સમિતિ (૨) યોજના અમલીકરણ સમિતિ, (૩) કાર્યક્રમ અને મૂલ્યાંકન સમિતિ.
૧૯૧. આયોજન પંચના મુખ્ય કાર્યો જણાવો.
- જ- (૧) પંચવર્ષીય યોજના ઘડતર અને દેશના ભૌતિક અને માનવીય સંશોધનોનો અંદાજ બાંધે છે. (૨) સમતુલિત વિકાસ માટે યોજના બનાવે છે. (૩) યોજનાના અમલીકરણના દરેક તબક્કે તેનું નિરીક્ષણ અને નિયંત્રણ કરે છે. (૪) યોજનાઓની ૧૨ વર્ષે સમીક્ષા કરી તેના અવરોધક પરિબલો અંગે સૂચન કરે છે.
૧૯૨. બંધારણની કઈ કલમમાં નાણાંપંચની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે ?
- જ- Art - 280
૧૯૩. નાણાંપંચની રચના કોણ અને ક્યારે કરે છે ? જ- રાષ્ટ્રપતિ, દર ૫ વર્ષે.
૧૯૪. નાણાં પંચમાં કુલ કેટલા સભ્યો હોય છે ? તેમની લાયકાત જણાવો.
- જ- કુલ ૫ સભ્યો. એક અધ્યક્ષ અને અન્ય ૪. લાયકાત : (૧) Sc/Hc ના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ (૨) નાણાંકીય વહીવટનો વ્યાપક અનુભવ ધરાવનાર. (૩) અર્થશાસ્ત્રના નિષ્ણાત.
૧૯૫. નાણાંપંચ કયા પ્રકારની સંસ્થા છે ?
- જ- બંધારણીય અને સલાહકારી સંસ્થા છે. તેનું સ્થાન દીવાની અદાલતની સમકક્ષ છે. જે પોતાની કામગીરી સ્વયં નક્કી કરે છે. -નાણાંપંચની ભલામણોનો અમલ ૩ રીતે થાય છે. (૧) રાષ્ટ્રપતિના આદેશ દ્વારા અમલી બનનાર (૨) કારોબારીના આદેશ દ્વારા અમલી બનનાર (૩) સંસદ દ્વારા ઘડાયેલા અધિનિયમોને આધારે.
૧૯૬. નાણાંપંચના મુખ્ય કાર્યો જણાવો.
- જ- (૧) કેન્દ્ર અને રાજ્યો વચ્ચે કરની આવકની યોગ્ય વહેંચણી. (૨) ભારતના એકત્રિત ફંડમાંથી રાજ્યોને ગ્રાન્ટ આપવા માટે યોગ્ય માર્ગદર્શન. (૩) ૭૩ માં અને ૭૪ માં બંધારણીય સુધારા મુજબ રાજ્ય નાણાંપંચે કરેલ ભલામણ મુજબ રાજ્યમાંથી સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સંસ્થાઓને યોગ્ય પ્રમાણમાં ગ્રાન્ટ આપવા રાજ્યની ગ્રાન્ટમાં વૃદ્ધિ કરવા માટે જરૂરી પગલાં બાબત. (૪) રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા નાણાંપંચને મોકલાયેલ બીજીકોઈ બાબત. (૫) કેન્દ્ર-રાજ્ય વચ્ચે નાણાંકીય સંબંધો સરળ બનાવે છે. (૬) રાજ્યો -રાજ્યો વચ્ચે આર્થિક અસમાનતા દૂર કરે છે. (૭) કેન્દ્ર - રાજ્ય વચ્ચે તથા રાજ્ય- રાજ્ય વચ્ચે ઉદ્ભવતા નાણાંકીય વિવાદોનો ઉકેલ લાવે છે.
૧૯૭. ભારતમાં સૌ પ્રથમ નિયંત્રક અને લેખા પરીક્ષણ વિભાગની રચના ક્યારે કરવામાં આવી ? જ-૧૭૫૩ માં ઈસ્ટ ઈન્ડિયા કંપનીના શાસન દરમ્યાન.
૧૯૮. CAG ની બંધારણીય જોગવાઈ જણાવો.
- જ- Art - 148 (148-151)
૧૯૯. CAG નું મુખ્ય કાર્યાલય ક્યાં આવેલું છે ? જ- નવી દિલ્હી.
૨૦૦. ભારતમાં જાહેર સાહસોની સ્થાપના એ બંધારણની કઈ બાબત સાથે સંબંધિત છે ?
- જ- રાજનીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો મુજબ 'સમાજવાદી સમાજ રચનાના આદર્શ'
૨૦૧. W.T.O. ના નિયમ મુજબ ક્યારથી ભારતીય બજારના ભાવ મુક્ત

૨૦૨. જાહેર સાહસો એટલે શું ?

જ- જે સંપૂર્ણ રીતે અથવા કેટલાંક પ્રમાણમાં સંઘ સરકાર અથવા એકમ રાજ્ય સરકાર અથવા સંઘ અને એકમ રાજ્ય સરકારની સંયુક્ત માલિકી ધરાવે છે.

૨૦૩. ભારતમાં જાહેર સાહસો મુખ્યત્વે કેટલાં સ્વરૂપના છે ?

જ- ૪ સ્વરૂપના જાહેર સાહસ (૧) વિભાગીય સાહસ - રેલવે, તાર ટપાલ (૨) જાહેર નિગમ (૩) સરકારી કંપનીઓ (૪) હોલ્ડીંગ કંપનીઓ.

૨૦૪. વિભાગીય / ખાતાકીય સાહસ એટલે શું ? સમજાવો. (Departmental Enterprise) - તેનો વહીવટ રાજ્યના વિવિધ ખાતોઓ દ્વારા થાય છે. અને તેનો નફો-નુકસાન સરકાર પાસે રહે છે. તેનું નીતિનિર્માણ અને નિયંત્રણ લક્ષ્મી દ્વારા થાય છે. - તેની નાણાંકીય નીતિઓનો ઉલ્લેખ સરકારના બજેટમાં જોવા મળે છે. - તેના ઉપર CAG ના નિયમો લાગુ પડે છે. - તેના કર્મચારીઓની સેવા શરતો પણ સરકારી કર્મચારી જેવી હોય છે. - તેના પર ખાતાકીય પ્રધાનનું નિયંત્રણ હોય છે. - કોઈપણ વ્યક્તિ કે સંસ્થા આ સાહસ ઉપર સરકારની સંમતિ વિના કેસ કરી શકતી નથી. જેમ કે તાર-ટપાલ, રેલવે, સરકારી પ્રેસ, સુરક્ષા સંબંધી ઉત્પાદન એકમો.

૨૦૫. જાહેર કોર્પોરેશન એટલે શું ? સમજાવો. (Public Corporation)

જ- જાહેર કોર્પોરેશન એ ધારાસભાના કાયદા દ્વારા રચાયેલ સ્વાયત્ત કોર્પોરેટ સંસ્થા છે. તેની સંપૂર્ણ મૂડી તથા માલિકી રાજ્યની હોય છે. તેનું સંચાલન ચોક્કસ મુદત માટે નિયુક્ત બોર્ડ કરે છે. -RBI, દામોદર વેલી નિગમ, ૧૯૫૩ - ઈન્ડિયન એરલાઈન્સ, SBI, એર ઈન્ડિયા ઈન્ટરનેશનલ, LIC વગેરે. -નાણાંકીય સ્વાયત્તા ધરાવે છે. -રોજબરોજના વહીવટમાં સરકારની દખલગીરી નહિ ધારાસભાના ખાસ કાયદાથી રચાય છે.

૨૦૬. જાહેર કંપની (Public Companies) એટલે શું ?

જ- જાહેર અથવા સરકારી કંપની એ છે કે જેમાં ઓછામાં ઓછી ૫૧ % મૂડી કેન્દ્ર સરકાર અથવા એકમ રાજ્ય સરકારની અથવા બંનેની સંયુક્ત હોઈ શકે છે. આમાં તે કંપનીઓ પણ સામેલ છે જે સરકારી કંપનીઓની સહાયક હોય છે. જે ૧૯૫૬ ના કંપની ધારા પ્રમાણે નોંધાયેલ છે. તેની સ્થાપના કારોબારીના આદેશથી થાય છે. ધારાસભાની મંજૂરીની જરૂર નથી.

૨૦૭. ક્ષેત્રીય નિગમ (Sector Corpo-ration) એટલે શું ?

જ- જ્યારે ઉદ્યોગનું કોઈ ક્ષેત્ર એક કરતાં વધુ સરકારી ખાતાઓને સ્પર્શતું હોય ત્યારે આવા ઉદ્યોગોમાં સંકલન મુશ્કેલ બને છે. ત્યારે તેમના વચ્ચે સંકલન સ્થાપવા ક્ષેત્રીય નિગમની સ્થાપના કરવામાં આવે છે. જેમ કે ગુજરાતમાં રસ્તા, બંદરો, પાવર પ્લાન્ટ, ટેલિકોમ્યુનિકેશન વગેરે જેવા પ્રોજેક્ટનું સંકલન કરી યોગ્ય દિશામાં તેનો વિકાસ થાય તે હેતુથી મુખ્યમંત્રીશ્રીના અધ્યક્ષપદે ગુજરાત ઈન્ડસ્ટ્રીયલ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર્સ બોર્ડ સ્થાપવામાં આવ્યું છે.

જાહેર ક્ષેત્રના અન્ય સ્વરૂપો (૧) નિયંત્રણ બોર્ડ Control Board બહુહેતુક યોજનાઓના વિસ્તાર અને વિકાસ માટે જેમ કે નાગાર્જુન કંટ્રોલ બોર્ડ (૨) જાહેર ટ્રસ્ટ Public Trust જાહેર સેવાઓના સંચાલન માટે Or સમાજને સમાન રીતે સ્પર્શતી બાબતોના સંચાલન માટે જેમ કે યુનિટ ટ્રસ્ટ ઓફ ઈન્ડિયા. (૩) પંચ Commission ધારાસભાના કાયદાથી ચોક્કસ ક્ષેત્રમાં વિકાસ કાર્યો કરવા જેમ કે ખાદી અને ગ્રામોદ્યોગ પંચ. (૪) સહકારી સમાજ (Co-Operative Society) ચોક્કસ પ્રવૃત્તિની સ્થાપના અને વિકાસ માટે Ex. NDDP (૫) Connodity Boards ચોક્કસ ઉદ્યોગોના વિકાસ માટે જેમ કે સ્મોલ સ્કેલ ઈન્ડસ્ટ્રીયલ બોર્ડ.

-: તુલનાત્મક વ્યવસ્થાતંત્ર :-

૨૦૮. અમેરિકામાં કયા પ્રકારની શાસન વ્યવસ્થા છે ?

- જ- સમવાયી વ્યવસ્થા (Federal Structure) અને પ્રમુખ પદ્ધતિવાળી લોકશાહી.
૨૦૮. અમેરિકી તંત્રમાં રાજકીય અને વાસ્તવિક વડા કોણ છે ?
- જ- રાષ્ટ્રપ્રમુખ જ છે.
૨૧૦. રશિયામાં કયા પ્રકારની શાસન વ્યવસ્થા છે ?
- જ- સમવાયી વ્યવસ્થા, લોકશાહી વ્યવસ્થા.
૨૧૧. રશિયામાં દ્વિગૃહી ધારાસભા કયા નામે ઓળખાય છે ?
- જ- ઉપલુ ગૃહ - સમવાય પરિષદ, નીચલું ગૃહ - ડ્યુમા.
૨૧૨. રશિયન સમવાયતંત્રના રાજ્યના અને કારોબારીના તથા સર્વોચ્ચ લશ્કરી વડા કોણ હોય છે ? જ- રાષ્ટ્રપ્રમુખ.
૨૧૩. રશિયામાં રાષ્ટ્રપ્રમુખની મરજી આધારિત રહેલું પ્રદાનમંડળ કયા દેશની વ્યવસ્થા સાથે સામ્ય ધરાવે છે ? જ- ફ્રાન્સ.
૨૧૪. સોવિયેત શબ્દનો અર્થ શું થાય છે ? જ- સ્થાનિક લોકોની પ્રતિનિધિ સભા.
૨૧૫. કયા દેશોનું બંધારણ અલિખિત છે ? જ - બ્રિટન, ઈઝરાયેલ.
૨૧૬. કોને સંસદીય લોકશાહીની જનની કહેવામાં આવે છે ? જ- બ્રિટન.
૨૧૭. બ્રિટનની સંસદમાં કયા બે ગૃહ છે ?
- જ- આમસભા House of Commens, ઉમરાવ સભા House of Lords.
૨૧૮. બ્રિટનના કોણ સર્વોપરી ગણાય છે ?
- જ- બિનલેખિત બંધારણ આથી સંસદ સર્વોપરી.
૨૧૯. બ્રિટનમાં સિવિલ સેવા વિકસાવવામાં કઈ સમિતિનો ફાળો નોંધપાત્ર છે ? જ- નોર્થ કોર ટ્રાવેલિયન સમિતિ (૧૮૫૩ માં રચાઈ - ૧૮૫૪ માં અહેવાલ આવ્યો)
૨૨૦. બ્રિટનમાં સ્વીડનના ઓબડાંસમેનની સમકક્ષ કોણ હોદ્દો ધરાવે છે ?
- જ- જહોન વ્હેટ સમિતિ, ૧૯૬૧ના અહેવાલના આધારે ૧૯૬૭ થી સ્થપાયેલ 'સંસદીય કમિશ્નર'
-: નાણાંકીય વ્યવસ્થા :- Financial Administration
૨૨૧. અંગ્રેજીમાં વપરાતો Budgette શબ્દ કઈ ભાષા ઉપરથી આવેલો છે ? જ- ફ્રેન્ચ ભાષાના Bougette ઉપરથી જેનો અર્થ ચામડાની થેલી જેવો થતો હતો. ઈ.સ. ૧૭૩૩ માં ફ્રેન્ચ નાણાંપ્રધાન 'વોલપોલે' સૌપ્રથમ ધારાસભામાં નાણાંકીય યોજનાનો દસ્તાવેજ ચામડાની થેલી ખોલીને રજૂ કર્યો. ત્યારે દેશની નાણાંકીય યોજનામાં 'બજેટ' શબ્દ વપરાયો.
૨૨૨. બ્રિટનમાં ક્યારથી બજેટ પ્રણાલિનો જન્મ થયો ? જ- ૧૮૦૩.
૨૨૩. ભારતમાં બજેટને શું કહેવાય છે ? જ- વાર્ષિક નાણાંકીય દસ્તાવેજ.
૨૨૪. બંધારણના કયા અનુચ્છેદમાં કેન્દ્રિય બજેટની જોગવાઈ છે ? જ- Art - 112.
૨૨૫. બંધારણના કયા અનુચ્છેદમાં રાજ્યના બજેટની જોગવાઈ છે ? જ- Art-202
૨૨૬. કોના મતાનુસાર 'અંદાજપત્ર એક નાણાંકીય યોજના છે જેમાં ગયા વર્ષના નાણાંકીય અનુભવ અને અગાઉ વર્ષની યોજના હોય છે' ? જ- માર્શલ ડીમોક.
૨૨૭. કોના મતાનુસાર 'અંદાજપત્ર એક નિશ્ચિત મુદત માટે સરકારની નાણાંકીય વ્યવસ્થા છે' ? જ- એફ. ડબલ્યુ. ટેઈલર.
૨૨૮. અંદાજપત્રની જવાબદારી ભારતમાં કોની હોય છે ? જ- નાણાં ખાતાની (આયોજન પંચ અને CAG સલાહકાર).
૨૨૯. અંદાજપત્રની જવાબદારી બ્રિટનમાં કોની હોય છે ? જ- ટ્રેઝરી.
૨૩૦. અંદાજપત્રની જવાબદારી USA માં કોની હોય છે ? જ- સંચાલન કાર્યાલય અને અંદાજપત્ર.
૨૩૧. અસરકારક અંદાજપત્રો અંગેના સિદ્ધાંત જણાવો. જ- (૧) અંદાજપત્ર સમતુલિત હોવું જોઈએ (૨) અંદાજ ચોક્કસ હોવો જોઈએ (૩) અંદાજપત્રીય એકતા (૪) રદ થતી ગ્રાન્ટનો નિયમ (૫)

- પૂર્વ આદેશ.
૨૩૨. ભારતીય નાણાંકીય વર્ષનો સમયગાળો જણાવો. જ- 1 April થી 31 March
૨૩૩. ભારતમાં કેન્દ્રિય બજેટ કોણ અને ક્યારે રજૂ કરે છે ? જ- નાણાંપ્રધાન, ફેબ્રુઆરી મહિનાના છેલ્લા દિવસે.
૨૩૪. નાણાંવિનયોગ ખરડો (Appropriation bill) શું છે ? જ- બજેટની ખાતાકીય માંગણીઓ લોકસભામાં મંજૂર થયા પછી તેને નાણાં વિનિયોગ ખરડા સ્વરૂપે સામાન્ય ખરડાની જેમ લોકસભામાં રજૂ કરાય છે.
૨૩૫. નાણાં વિનિયોગ ખરડા (કોઈપણ નાણાં ખરડા)ને રાજ્યસભા વધુમાં વધુ કેટલા દિવસ સુધી રોકી શકે છે ? જ- વધુમાં વધુ ૧૪ દિવસ.
૨૩૬. મહેસુલ વિભાગ (Revenue) મુખ્યત્વે કોને આધીન હોય છે ? તેનું કાર્ય શું છે ? જ- નાણાંમંત્રીને આધીન, કાર્ય : મહેસુલનો નિર્ણય કરવાનું, તેને એકત્ર કરવાનું અને તેના પર નિયંત્રણ રાખવાનું.
૨૩૭. ભારતમાં 'હિસાબ અને હિસાબ પરિક્ષણ વિભાગ' એટલે શું ? જ- CAG
૨૩૮. CAG કેવી સંસ્થા છે ? જ- બંધારણીય અને કારોબારીથી સ્વતંત્ર.
૨૩૯. CAG ના વડા કેન્દ્ર અને રાજ્યોમાં કયા નામે ઓળખાય છે ? જ- કેન્દ્ર 'મહાનિયંત્રણ અને હિસાબ પરીક્ષક' (CAG), રાજ્ય- મુખ્ય હિસાબ અધિકારી (Accountent General).
૨૪૦. હિસાબના મુખ્ય પ્રકાર કેટલા છે ? જ- (૧) મહેસુલ હિસાબ (૨) મૂડીગત હિસાબ (૩) દેવા સંબંધી હિસાબ (૪) ચુકવણી સંબંધી હિસાબ.
૨૪૧. ભારતમાં કયા ક્ષેત્રો ઓડિટ કે હિસાબ તપાસ અધિકારની બહાર છે ? જ- (૧) ગુપ્ત સેવા ઉપરનો અર્થ (૨) આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠનોને અપાયેલ દાન (૩) સ્વતંત્ર સંસ્થાઓને અપાતું દાન જો તે વાર્ષિક એક લાખથી ઓછી રકમ પુનરાવર્તિત અથવા ૫ લાખથી વધુ બિન પુનરાવર્તિત હોય. (૪) સ્થાનીય એકમોને અપાયેલ અનુદાનનું ઓડિટ (સ્થાનિક તપાસ અધિકારી દ્વારા થાય છે).

કેન્દ્ર : ૨૩૨૪૧૪૧૨, ૯૦૧૨૧ ૪૩૧૦૨

કેન્દ્ર : ૨૩૨૪૧૪૧૨, ૯૦૧૨૧ ૪૩૧૦૨

કેન્દ્ર : ૨૩૨૪૧૪૧૨, ૯૦૧૨૧ ૪૩૧૦૨

કેન્દ્ર : ૨૩૨૪૧૪૧૨, ૯૦૧૨૧ ૪૩૧૦૨